

STRATEGAETH IAITH

UWCHRADD GWYNEDD

DRAFT

2. RHAGAIR

Ers lansio'r Siarter Iaith Gymraeg yng Ngwynedd, mae gwaith arloesol wedi digwydd yn ein hysgolion cynradd i ddylanwadu ar ddefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg. Er mwyn sicrhau dilyniant cadarn i'r Siarter, mae'n bleser gennym gyflwyno Strategaeth Iaith Uwchradd fydd yn rhoi arweiniad clir i'n hysgolion uwchradd am dechnegau newid arferion iaith a'r gwahanol ffyrdd o ddylanwadu ar iaith gymdeithasol disgyblion y tu mewn a thu allan i'r ysgol.

Lluniwyd y Strategaeth hon dan arweiniad Carys Lake, Arweinydd Canolfan Iaith Uwchradd Gwynedd a chyda chydweithrediad gweithgor o benaethiaid a dirprwyon uwchradd a swyddogion Cyngor Gwynedd. Roedd y gweithgor yn cynrychioli ystod o ysgolion uwchradd sy'n amrywio o ran lleoliad daearyddol, maint, cefndir a chyd-destun ieithyddol.

Sicrhawyd mewnbwn gwerthfawr a brwd i'r Strategaeth gan ddysgwyr uwchradd o wahanol gefndiroedd ieithyddol gan gynnwys Cymry cynhenid, dysgwyr rhugl a dysgwyr mwy elfennol. Bu'r ymweliadau hyn â grwpiau o ddisgyblion yn gyfle i sbydu syniadau o bob math. Roedd brwdfrydedd heintus y disgyblion hyn yn creu argraff arbennig.

Bydd cynllunio a gweithredu'r Strategaeth hon yn effeithiol yn sicrhau gweithredu cyson safonol i hyrwyddo'r Gymraeg lafar anffurfiol gan ddysgwyr ein hysgolion uwchradd. Mae'n cydnabod a mynd i'r afael â'r heriau hynny yn y maes gan gynnwys effaith a dylanwad ffactorau megis cyfryngau cymdeithasol a dylanwad masnachol byd eang. Mae'n gosod gweledigaeth glir gytunedig ac yn cynnwys llwybrau gweithredu clir sy'n cynnwys atebolrwydd i wireddu'r weledigaeth honno.

Er mwyn gweithredu'r Strategaeth hon, mae'n hanfodol bod yr holl randdeiliaid, gan gynnwys ysgolion, staff dysgu a gweinyddol, Aelodau Etholedig Cyngor Gwynedd, rhieni a disgyblion nid yn unig yn tanysgrifio iddi ond hefyd yn ei chofleidio fel arf fydd yn sicrhau bod Gwynedd yn arwain yn flaengar wrth gyfrannu at wireddu *Cymraeg 2050*.

Mae Cyngor Gwynedd yn ymrwmo i gefnogi strategaeth Llywodraeth Cymru i gyrraedd y nod o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 gan sicrhau bod cyfleoedd ar bob cyfnod ym mywyd unigolyn i ddysgu Cymraeg ac i ddysgu drwy'r Gymraeg. Fel rhan o'r ymdrech i gyrraedd y nod yma, gofynnwyd yn benodol i Gyngor Gwynedd gydweithio gyda Llywodraeth Cymru i ledaenu arferion y Siarter Iaith Cynradd ledled Cymru. Cyffrous felly yw cyhoeddi bod Cyngor Gwynedd wedi datblygu Strategaeth Iaith Uwchradd fel offeryn cynllunio effeithiol, gan adeiladu ar lwyddiant y Siarter Iaith Cynradd, ar gyfer arwain at gynnydd pellach yn nefnydd cymdeithasol a chwricwlaidd disgyblion o'r Gymraeg.

Gareth Thomas,
Aelod Cabinet Addysg

CYNNWYS

1. Rhagair
2. Cymraeg 2050
3. Strategaeth Iaith Gwynedd
4. Cefndir a Chyd-destun
5. Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg
6. Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd
7. Braenaru'r Tir yn y Sector Uwchradd
8. Gweithredu Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd
9. Y Weledigaeth
10. Amcanion
 - Amcan 1: Arweinyddiaeth a Disgwyliadau
 - Amcan 2: Ethos
 - Amcan 3: Pobl Ifanc
 - Amcan 4: Hyfforddiant
 - Amcan 5: Rôl Adrannau Iaith
 - Amcan 6: Profiadau cwricwlaidd
 - Amcan 7: Dysgwyr pontio
 - Amcan 8: Yr Ysgol a'r Gymuned
11. Trefniadau monitro
12. Atodiadau

CYMRAEG 2050

Cymraeg 2050 yw dogfen bolisi ddiweddaraf Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg, ac fe'i chyhoeddwyd yn 2017. Gweledigaeth y Llywodraeth yw creu miliwn o siaradwyr erbyn y flwyddyn 2050, a chred y Llywodraeth fod dau brif ddull o gyrraedd y nod, sef:

- trosglwyddo'r Gymraeg o un genhedlaeth i'r llall o fewn y teulu
- datblygu a chynnal sgiliau drwy addysg a hyfforddiant, o'r blynyddoedd cynnar hyd at ddarpariaeth yn y Gymraeg i oedolion

Mae'r weledigaeth o greu miliwn o siaradwyr erbyn 2050 yn darged hirdymor ar gyfer y Gymraeg gan Lywodraeth Cymru, ac mae hynny'n adlewyrchu'r ffaith nad oes modd cynyddu nifer y siaradwyr dros nos, a bod cynllunio ieithyddol yn ymdrech hirdymor. Yn ogystal â chael miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, mae Llywodraeth Cymru wedi nodi'r targedau cyffredinol canlynol ar gyfer y strategaeth:

- Nifer y siaradwyr Cymraeg i gyrraedd 1 miliwn erbyn 2050
- Canran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg, i gynyddu o 10 y cant (yn 2013-15) i 20 y cant erbyn 2050

At hyn, mae Llywodraeth Cymru wedi adnabod tair thema strategol ar gyfer gwireddu eu gweledigaeth erbyn 2050, sef:

1. Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg
2. Cynyddu defnydd o'r Gymraeg
3. Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

Mae'r tair thema'n gyd-ddibynnol, ac felly hefyd nifer o'r nodau a nodir o dan bob thema:

Thema 1:
Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg

- Trosglwyddo'r iaith o fewn y teulu
- Y blynyddoedd cynnar
- Addysg statudol
- Addysg ôl-orfodol
- Y gweithlu addysg, adnoddau a chymwysterau

Thema 2:
Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg

- Y gweithle
- Gwasanaethau
- Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg

Thema 3:
Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

- Cymuned a'r economi
- Diwylliant a'r cyfryngau
- Cymru a'r byd ehangach
- Technoleg ddigidol
- Seilwaith ieithyddol
- Cynllunio ieithyddol
- Gwerthuso ac ymchwil

STRATEGAETH IAITH GWYNEDD

Gweledigaeth Strategaeth Iaith Gwynedd yw:

Gweld y Gymraeg yn ffynnu yng Ngwynedd

Drwy gyfrwng y Strategaeth, ceisir gwireddu'r profiadau canlynol:

- Plant, pobl ifanc a theuluoedd yn gweld gwerth i'r iaith ac yn defnyddio'r Gymraeg ym mhob rhan o'u bywydau.
- Y Gymraeg yn gyfrwng naturiol o fewn cymunedau Gwynedd a chynnydd yn y niferoedd sy'n defnyddio'r Gymraeg yn rheolaidd.
- Cymunedau Cymreig wedi eu grymuso i gefnogi'r iaith a'r dirywiad o fewn cymunedau penodol yn cael ei arafu/atal.
- Gwasanaethau Cymraeg ar gael yn eang yn y Gymraeg ac yn cael eu defnyddio yn rhwydd ac yn hwylus.
- Y Gymraeg wedi ei sicrhau fel iaith gwaith a phob gweithiwr yn cael y cyfle a'r gallu i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu gwaith.
- Y Gymraeg yn cael ei integreiddio'n naturiol i gynlluniau economaidd, tai a chynllunio yn lleol a chenedlaethol.
- Hyder, agwedd gadarnhaol ac ymwybyddiaeth dda o'r iaith Gymraeg a'i defnydd a'i gwerth ym mhob rhan o fywyd yn y Sir.

Bydd fersiwn newydd o Strategaeth Iaith Gwynedd yn cael ei gyhoeddi yn fuan. Bydd y strategaeth newydd yn ymgorffori blaenoriaethau *Cymraeg 2050*, Cynllun Llesiant Gwynedd, Cynllun y Cyngor ynghyd â'r amcanion a nodir yn y Strategaeth Iaith Uwchradd hon.

CEFNDIR A CHYD-DESTUN

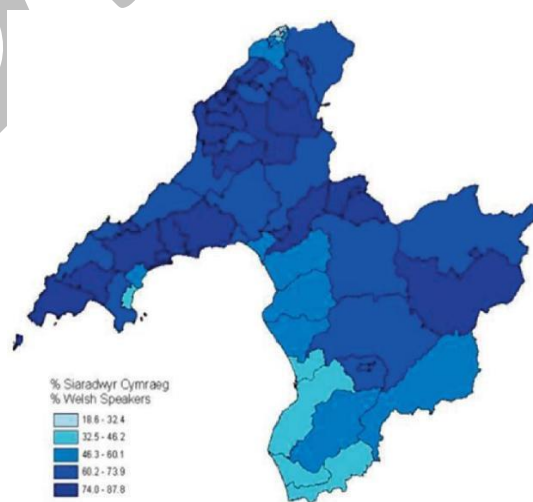
Y Cyfrifiad yw'r prif ffynhonnell ddata ar gyfer dadansoddi sefyllfa gyfredol yr iaith Gymraeg. Dangosodd canlyniadau Cyfrifiad 2011 fod 562,000, sef 19% o boblogaeth Cymru, yn gallu siarad Cymraeg. Dengys y canlyniadau hyn ostyngiad ers Cyfrifiad 2001, pryd y gwelwyd cynnydd am y tro cyntaf yn nifer a chanran y boblogaeth oedd yn gallu siarad Cymraeg, o 508,100, sef 18.7% yn 1991, i 582,000, sef 20.8% yn 2001.

Yn 2011, gwelwyd gostyngiad yn niferoedd siaradwyr Cymraeg yn 18 o'r 22 sir yng Nghymru, gyda'r cwmp ar ei waethaf yn siroedd y gorllewin: Môn, Gwynedd, Ceredigion, a Chaerfyrddin, fel y dengys y tabl isod:

SIR	2001		2011		NEWID	
	NIFER	%	NIFER	%	NIFER	%
Gwynedd	77,846	69%	77,000	65.4%	-846	-3.6
Ynys Môn	38,839	60.1%	38,568	57.2%	-352	-2.9
Ceredigion	37,918	52.0%	34,964	47.3%	-2,954	-4.7
Sir Gaerfyrddin	84,196	50.3%	78,048	43.9%	-6,148	-6.4

Gwelwyd twf o 153,000 ym mhoblogaeth Cymru rhwng 2001 a 2011, a gellir priodoli'r rhan fwyaf o'r twf hwn i fewnfudo. Rhwng 2001 a 2011, gwelodd Gwynedd gynnydd o 4,700, sef 4% yn y boblogaeth. Er gwaetha'r twf yn y boblogaeth, Gwynedd yw'r sir gyda'r ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg o holl siroedd Cymru, ac mae'r iaith yn rhan gwbl greiddiol o fywyd bob dydd yma.

Dengys Cyfrifiad 2011 bod amrywiaeth eang iawn yn y canrannau sydd yn gallu siarad Cymraeg ar draws y sir, gyda'r canrannau uchaf yn huanu o wardiau Llanrug (87.8%) a Pheblig (87.4%) yng Nghaernarfon. Gwelir y canrannau'n gostwng wrth fynd i gyfeiriad Bangor (34.6%), a'r ardaloedd arfordirol ym Meirionnydd megis Aberdyfi (35.5%). Er hyn, mae'r gyfran o siaradwyr Cymraeg yn cynrychioli o leiaf 30% o'r boblogaeth barhaol ymhob ward heblaw dwy, sef ward Menai (18.6%) a ward Deiniol (22.8%) ym Mangor.

Dengys y Cyfrifiad arwyddion o newid hefyd yng nghadarnleoedd traddodiadol yr iaith, gyda'r newid ar ei amlycaf yn y cymunedau hynny lle mae dros 70% o'r boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg.

Rhwng 1991 a 2001, gwelwyd nifer yr ardaloedd yng Ngwynedd lle'r oedd dros 70% o'r boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg yn gostwng o 61 ardal yn 1991, i 42 yn 2001, gan ostwng ymhellach i 39 yn 2011. Y tair ward sydd wedi gostwng o dan 70% yn ôl Cyfrifiad 2011 yw: Y Felinheli, Dolbenmaen a De Dolgellau.

Gwelir newid yn strwythur oedran y boblogaeth yng Ngwynedd rhwng 2001 a 2011 hefyd, gyda gostyngiad yng nghanran y plant a phobl ifanc yn y grŵp oedran 0-15, fel y dengys y tabl isod:

OEDRAN	NEWID
0-15	-7.7%
16-64	+4.6%
65+	+13.9%

Yn ôl Cyfrifiad 2011, mae 16,866 o blant a phobl ifanc 3-15 oed yn byw yng Ngwynedd, sy'n adlewyrchu 14.3% o'r holl boblogaeth. O'r rhain, mae 1,997, sef 73% o blant 3-4 oed yn gallu siarad Cymraeg, a 13,038, sef 92% o blant 5-15 oed yn gallu siarad Cymraeg.

Dengys y data uchod lwyddiant Polisi Iaith Addysg Gwynedd i ddatblygu sgiliau iaith ymysg plant a phobl ifanc. Fodd bynnag, ni all y Cyfrifiad ddweud wrthym faint o ddefnydd a wneir o'r iaith Gymraeg o ddydd i ddydd a thu allan i'r ysgol.

CYNLLUN STRATEGOL Y GYMRAEG MEWN ADDYSG

Mae Polisi Iaith Adran Addysg Gwynedd yn gosod y nod uchelgeisiol o sicrhau bod holl ddisgyblion y Sir yn meddu ar sgiliau ieithyddol priodol yn y Gymraeg a'r Saesneg, er mwyn eu galluogi i fod yn aelodau cyflawn o'r gymdeithas ddwyieithog y maent yn rhan ohoni. Cydwedda hyn yn dda gyda phrif nod Cynllun Strategol y Gymraeg sef sicrhau datblygiad y Gymraeg fel pwnc a chyfrwng dysgu o oedran cyn-ysgol ymlaen yn ogystal â hyrwyddo'r defnydd a wna ein plant a'n pobl ifanc o'r Gymraeg fel iaith gymdeithasol.

Y weledigaeth yw sicrhau bod plant a phobl ifanc yn cyflawni'r safonau uchaf er mwyn cynnal yr iaith, diwylliant a'r economi yn lleol.

Er mwyn cyflawni'r weledigaeth, ceir saith deilliant yng Nghynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, sef:

1. Mwy o blant saith oed yn cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg
2. Mwy o ddisgyblion yn parhau i wella eu sgiliau Cymraeg wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd
3. Mwy o fyfyrwyr 14-16 yn astudio ar gyfer cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg
4. Mwy o fyfyrwyr 14-19 oed yn astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg, mewn ysgolion, colegau a dysgu seiliedig ar waith.
5. Mwy o fyfyrwyr â sgiliau uwch yn y Gymraeg
6. Darpariaeth Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) cyfrwng Cymraeg
7. Cynllunio'r gweithlu a datblygiad proffesiynol parhaus (DPP)

Deilliant 2: Mwy o ddisgyblion yn parhau i wella eu sgiliau Cymraeg wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd

Mae gan Wunedd bedwar prif amcan er mwyn cyflawni'r deilliant hwn, sef:

- Sicrhau cysondeb traws sirol drwy sicrhau fod pob disgybl sydd wedi ennill 3+ yn y Gymraeg ar ddiwedd CA2 yn parhau gyda'r Gymraeg fel iaith Gyntaf yn B7 ac yn cael asesiad Cymraeg iaith Gyntaf ar ddiwedd CA3, a thrwy hynny, cynyddu'r % a asesir yn y Gymraeg fel iaith Gyntaf ar ddiwedd CA3.
- Gwella dilyniant yn CA3 er mwyn cael dylanwad cadarnhaol ar y % sydd yn symud ymlaen i sefyll arholiad TGAU yn y Gymraeg iaith Gyntaf.
- Pob ysgol i ddefnyddio'r carfanau iaith i gynllunio'n ieithyddol ar gyfer defnyddio'r Gymraeg fel cyfrwng dysgu er mwyn sicrhau parhad neu welliant yng ngharfan ieithyddol ar lefel disgyblion unigol.
- Cryfhau ymhellach rôl y Cyd-gysylltwyr Iaith Cynradd a Chydlynwyr Iaith Uwchradd o ran cynllunio ieithyddol a chynllunio dilyniant.

Mae'r tabl isod yn dangos canran y disgyblion sydd wedi cyrraedd lefel 3+ ar ddiwedd CA2:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lefel 3+	95.0%	95.0%	95.1%	96.8%	96.9%	97.4%	98.3%

Gellir cymharu'r tabl uchod, gyda'r tabl canlynol sydd yn dangos canran y disgyblion sy'n cael eu hasesu yn y Gymraeg Iaith Gyntaf ar ddiwedd CA3:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GWYNEDD	81.7%	83.0%	86.1%	82.5%	81.2%	83.2%	83.7%

Gwelir fod gostyngiad yn y ganran dros bob un o'r blynyddoedd.

Deilliant 3: Mwy o fyfyrwyr 14-16 yn astudio ar gyfer cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg

Deilliant 4: Mwy o fyfyrwyr 14-19 oed yn astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg, mewn ysgolion, colegau a dysgu seiliedig ar waith.

Mae gan Wunedd saith prif amcan er mwyn cyflawni'r deilliant hwn, sef:

- Sicrhau bod yr holl ysgolion yn ymateb i ofynion y Mesur Dysgu a Sgiliau ac wedi manteisio ar bartneriaethau cydweithredol
- Cynyddu ymhellach ganran y disgyblion sy'n parhau i astudio'u pynciau drwy'r Gymraeg neu'n ddwyieithog yn CA4 hyd at sefyll arholiad allanol
- Gweithio gyda'r prif randdeiliaid i sicrhau bod yr arlwy yn caniatáu mynediad i ddarpariaeth ddwyieithog ar draws y pynciau galwedigaethol a Bagloriaeth Cymru yn CA4.
- Sicrhau bod cyrsiau galwedigaethol cydweithredol a ariennir trwy grant Rhwydwaith 14-19 ar gael yn y Gymraeg/dwyieithog [gan gynnwys unrhyw gyrsiau a ddarperir gan y Colegau].
- Sicrhau bod y Grwpiau Partneriaeth ac Is-grŵp Ansawdd Rhwydwaith 14-19 yn monitro dilyniant ieithyddol y cyrsiau a ddarperir.
- Monitro data cofrestradau ar gyfer arholiadau allanol trwy gyfrwng y Gymraeg o bob sefydliad (yn cynnwys cyrsiau partneriaeth Alwedigaethol yn y Colegau). Gosod Targedau Cynnydd i bob sefydliad/cwrs partneriaeth.
- Monitro cyfrwng iaith astudiaethau dysgwyr CA4 a CA5.

Yn yr un modd, anelir at sicrhau fod pob disgybl sydd wedi ennill lefel 3+ yn y Gymraeg ar ddiwedd CA2 yn cael asesiad yn y Gymraeg Iaith Gyntaf ar ddiwedd CA4. Er bod y ganran hon yn uchel o gymharu gyda gweddill Cymru, mae ffordd i fynd i gyflawni nod y sir yn llawn, fel y dengys y tabl isod:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
% yn sefyll Cymraeg Iaith Gyntaf	78.3%	78.6%	78.7%	80.8%	85.0%	80.6%	76.3%
%A*-C	70.9%	74.4%	76.4%	72.6%	73.3%	78.8%	76.3%

Mae'r wybodaeth am garfannau iaith yn gymorth hefyd i ysgolion uwchradd gynllunio'n ieithyddol ar gyfer defnyddio'r Gymraeg fel cyfrwng dysgu. Mae'r tabl isod yn dangos canran y disgyblion ym Mlwyddyn 11 sy'n astudio ar gyfer dau neu fwy o gymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
% yn sefyll 2 neu fwy o gymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg	78.1%	78.8%	79.1%	82.0%	87.5%	82%	79.4%

Mae'r tabl canlynol yn dangos canran y disgyblion ym Mlwyddyn 11 sy'n astudio ar gyfer 5 neu fwy o gymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
% yn sefyll 5 neu fwy o gymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg	60.8%	64.7%	67%	71.3%	73.3%	74.9%	69.4%

Mae'r tabl isod yn dangos mai cymharol fach yw canran y disgyblion yng Ngwynedd sy'n dilyn cyrsiau Cymraeg Ail Iaith ac yn sefyll arholiad Cymraeg Ail Iaith erbyn diwedd CA4:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
% wedi sefyll Cymraeg Ail Iaith yn CA4	17.6%	16.5%	15.2%	15.1%	15.1%	16.7%	16.7%

Deilliant 6: Darpariaeth Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) cyfrwng Cymraeg

Mae gan Wynedd dri prif amcan er mwyn cyflawni'r deilliant hwn, sef:

- Parhau i ddarparu addysg ar gyfer disgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol trwy gyfrwng y Gymraeg, ac yn ddwyieithog, ar hyd pob cam o'r daith addysgol.
- Cynllunio o gwmpas anghenion plant a phobl ifanc a'u teuluoedd
- Gweithredu'r Strategaeth ADY a Chynhwysiad Gwynedd ac Ynys Môn

Mae pob disgybl sydd ag anghenion dysgu ychwanegol yn cael mynediad at wasanaethau cyfrwng Cymraeg yng Ngwynedd. Mae darpariaethau a gwasanaethau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog ar gael ar gyfer yr holl ystod ac amrywiaeth o ADY.

Deilliant 7: Cynllunio'r gweithlu a datblygiad proffesiynol parhaus (DPP)

Mae gan Wynedd bedwar prif amcan er mwyn cyflawni'r deilliant hwn, sef:

- Drwy Is-grŵp y Gymraeg (trawsawdurdod), parhau i gydweithio efo Prifysgol Bangor o ran sicrhau bod y Cynllun Sabothol Iaith Gymraeg yn cael ei ddefnyddio'n strategol i ddiwallu anghenion ysgolion.
- Cryfhau proffil ieithyddol staff mewn ysgolion penodol.
- Datblygu sgiliau iaith Gymraeg y gweithlu.
- Parhau i ddilyn polisi yr Awdurdod wrth hysbysebu drwy ddatgan ei bod yn ofynnol i ddeiliaid swyddi allu cyfathrebu trwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg i lefel briodol y swydd.

Wrth hysbysebu swyddi mae'r Awdurdod yn datgan ei bod yn ofynnol i ddeiliaid swyddi allu cyfathrebu trwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg i lefel briodol y swydd.

Mae'r Awdurdod hefyd yn sicrhau bod staff sydd angen cynyddu a gwella'u sgiliau iaith yn derbyn anogaeth a chymorth i ddatblygu eu sgiliau dwyieithog hyd at safon addysgu.

Mae'r Awdurdod hefyd yn cynnal a hyrwyddo Datblygiad Proffesiynol Parhaus sy'n cefnogi hyfforddiant i athrawon uwchradd ym methodolegau addysgu a dysgu dwyieithog, gan fanteisio ar ymchwil diweddar ac enghreifftiau o arfer dda sydd eisoes ar waith yn nifer yr ysgolion.

I gyd-fynd gyda Chynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, bu i'r Pwyllgor Craffu Gwasanaethau gynnal *Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg*, gan gyflwyno cyfres o argymhellion ar sail tystiolaeth a gasglwyd fel rhan o'u gwaith ymchwil i sylw'r Aelod Cabinet Addysg i'w gweithredu.

Yn yr un modd, comisiynydd yr Adran Addysg adroddiad gan Alun Charles ar gryfhau a chysoni gweithrediad Polisi Iaith Addysg Gwynedd, ynghyd â beth yn union a olygir wrth addysgu a dysgu dwyieithog lle bo hynny ar waith.

Eisoes mae nifer o argymhellion yr adroddiadau hyn wedi eu cyflawni drwy gyfrwng Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg. Mae penaethiaid yr Ysgolion Uwchradd hefyd wedi dod ynghyd i sicrhau eglurder yn y modd y maent yn diffinio eu hysgolion yn ieithyddol a gwelir ffrwyth y gwaith hwnnw yn Atodiad 1.

Bwriad y Strategaeth Iaith Uwchradd yma, felly yw ceisio dwyn y cynlluniau ac argymhellion yr adroddiadau hyn ynghyd mewn modd cydlynol, yng nghyd-destun elfen gwricwlaidd y Strategaeth.

SIARTER IAITH GYMRAEG YSGOLION CYNRADD GWYNEDD

Gwyddwn os yw'r Gymraeg am oroesi yng Ngwynedd, fod yn rhaid i'r iaith fod yn gyfrwng cyfoes a pherthnasol i blant a phobl ifanc yn eu bywydau bob dydd. Er mwyn cyflawni hynny, a thrwy gydweithio rhwng Hunaniaith, Adran Addysg Gwynedd a Llywodraeth Cymru, datblygwyd Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd.

Datblygwyd y Siarter yn sgil data a thystiolaeth a gasglwyd fel rhan o'r gwaith o gyflawni *Asesiad Ardrawiad Ieithyddol Cynllun Ad-drefnu Ysgolion Cynradd Gwynedd* yn 2008. Ynndo, rhoddwyd manylion am yr iaith a ddefnyddir yn y dosbarth, yn y ffreutur ac ar y buarth yn holl ysgolion cynradd Gwynedd.

Mae Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd wedi bod ar waith ers ei lansio yng nghynhadledd Yr C Ffactor yn Nant Gwrtheyrn yn 2011, ac mae'r broses o ddilysu cyrhaeddiad ysgolion i gyflawni gofynion y gwobrau efydd, arian ac aur eisoes wedi eu gweithredu. Prif amcan y Siarter yw cynyddu defnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg a hynny drwy gyfrwng cynllun gweithredu a chyfres o feini prawf y mae'n rhaid i'r ysgolion eu gweithredu er mwyn camu tua'r nod o ennill gwobr am sefydlu a gwreiddio arferion ieithyddol cryf a chadarnhaol ymysg y plant.

Er mwyn cefnogi'r ysgolion i gyflawni gofynion y Siarter, a gweithredu cynlluniau fydd yn annog plant i siarad Cymraeg ac yn meithrin agweddau cadarnhaol tuag at yr iaith, sefydlwyd swydd newydd yn 2013, ar y cyd rhwng Llywodraeth Cymru a Chyngor Gwynedd i gyd-lynu'r gwaith.

Er mwyn asesu i ba raddau y mae'r Siarter yn cyflawni ei nod o gael plant i siarad Cymraeg, datblygwyd gwe iaith, sef holiadur ar-lein sydd yn gofyn cyfres o gwestiynau am arferion iaith y plant. Cynhelir y we iaith ddwywaith y flwyddyn, ac mae'r tabl isod yn dangos canran disgyblion CA2 sydd wedi nodi yn y we iaith eu bod yn defnyddio'r Gymraeg ar iard/buarth yr ysgol¹:

	BOB AMSER	YN AML	WEITHIAU	YCHYDIG IAWN	BYTH
Gwynedd	41.2	27.8	19.7	7.3	3.9
Bangor	27.6	32.9	26.7	9.4	3.4
Caernarfon	60.6	24.1	11.2	2.8	1.3
Dolgellau	12.5	17.0	32.1	19.9	18.6
Ffestiniog	44.2	32.9	17.7	3.6	1.6
Llŷn	44.5	29.8	16.6	6.0	3.0
Penllyn	56.5	21.5	17.3	2.1	2.6
Porthmadog	39.5	32.4	20.0	6.1	2.0
Tywyn	6.5	19.6	33.9	25.6	14.3

Yn sgil llwyddiant y Siarter Iaith yng Ngwynedd, bellach mae'r Siarter yn gynllun cenedlaethol a gyllidir gan Lywodraeth Cymru drwy'r pedwar Consortia Addysg Rhanbarthol, gyda Chydlynwyr yn cefnogi'r gwaith ymhob un.

¹ Asesiad Llesiant Gwynedd

BRAENARU'R TIR YN Y SECTOR UWCHRADD

Ar yr un pryd, i ategu'r gwaith a wnaed gyda'r Siarter yn yr ysgolion cynradd – drwy gynllun strategol y Cyngor – cynhaliwyd archwiliad i ddefnydd cymdeithasol disgyblion ysgolion uwchradd Gwynedd o'r Gymraeg gan gwmni *Trywydd*.

Daeth hyn mewn ymateb i sylwadau a dderbyniwyd gan bobl ifanc yn ystod y broses ymgynghori ar Gynllun Gweithredu Drafft Strategaeth Iaith Gwynedd 2010-2013 a amlygodd mai cyfrwng addysg yn unig oedd y Gymraeg mewn rhai ardaloedd o Wynedd, ac nad oedd cyfleoedd cymdeithasol digonol ar gael i bobl ifanc ddefnyddio'r iaith y tu hwnt i oriau ysgol.

Bu i gwmni *Trywydd* ymgymryd â'r gwaith ymchwil drwy ymweld â phob ysgol uwchradd am ddiwrnod cyfan er mwyn cynnal arolwg ysgol-gyfan. Trefnwyd grwpiau ffocws eang a chynrychioliadol gyda holl fudd-ddeiliaid yr ysgolion, a chynhaliwyd holiadur meintiol electronig gyda disgyblion Blwyddyn 9 ymhob ysgol.

Yn ogystal â'r diwrnodau ymchwil, cynhaliwyd cyfarfodydd ychwanegol yn ystod cyfnod yr ymchwil gyda Hunaniaith, Cydlynnydd y Siarter Iaith Cynradd, arweinwyr cymunedol y sir (Yr Urdd, CFFI, Gwasanaeth Ieuenctid, Canolfannau Hamdden) ynghyd â Gweithgor Cynyddu'r Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg.

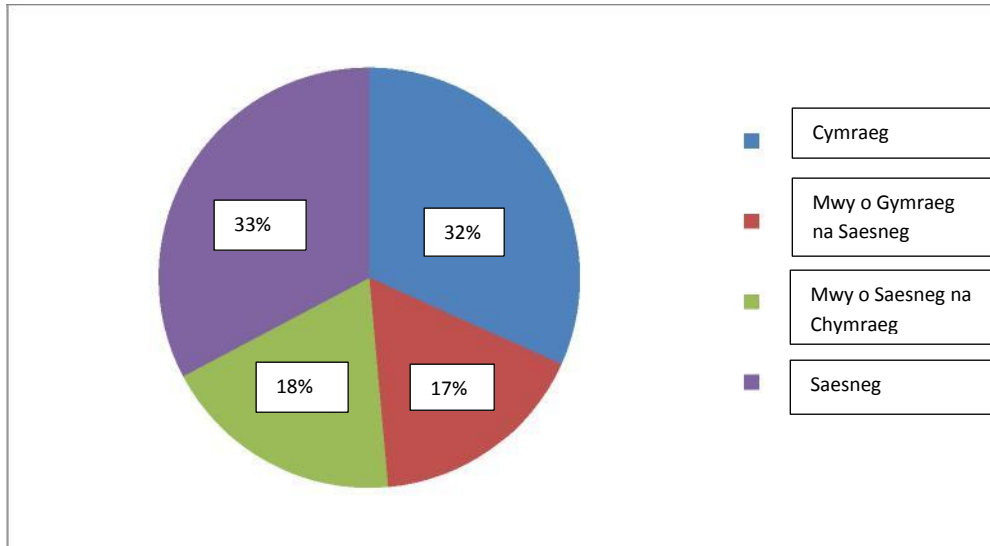
Roedd canfyddiadau gwaith *Trywydd* yn amrywio'n helaeth rhwng gwahanol ysgolion ac ardaloedd, ond adnabuwyd saith prif faes i'r darganfyddiadau lefel sirol fel a ganlyn:

1. Yr angen i ddiffinio natur ieithyddol yr ysgolion ac i sicrhau eglurder
2. Y modd y mae'r ysgolion yn hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg
3. Yr amrywiaethau sy'n bodoli o safbwynt defnydd iaith a'r cwricwlwm
4. Defnydd iaith disgyblion y tu hwnt i'r dosbarth
5. Y ffactorau sy'n dylanwadu ar ddefnydd iaith y disgyblion (y cartref/teulu, cyfoedion, y gymuned, hyder ieithyddol, arferion iaith)
6. Agweddau tuag at y Gymraeg
7. Y Gymraeg y tu hwnt i'r ysgol

Adnabu *Trywydd*, ac eithrio'r ysgolion hynny lle mae'r Gymraeg yn gwbl naturiol i garfan helaeth o ddisgyblion, yn gyffredinol ar draws y sir, fod defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gryfaf yn y cyd-destunau mwyaf ffurfiol lle mae ffiniau a disgwyliadau ieithyddol yr ysgol wedi'u gosod yn eglur i bawb, ac wedi eu rhoi ar waith mewn modd cyson. Mae ymatebion Blwyddyn 9 yn creu darlun o ddefnydd cymdeithasol y disgyblion ar draws yr ysgol.

Pan nad oes athrawon yn agos, pa iaith wyt ti fel arfer yn ei siarad â dy ffrindiau ar goridau'r ysgol?

(Sampl: Holl ddisgyblion Blwyddyn 9 Gwynedd gyfan)

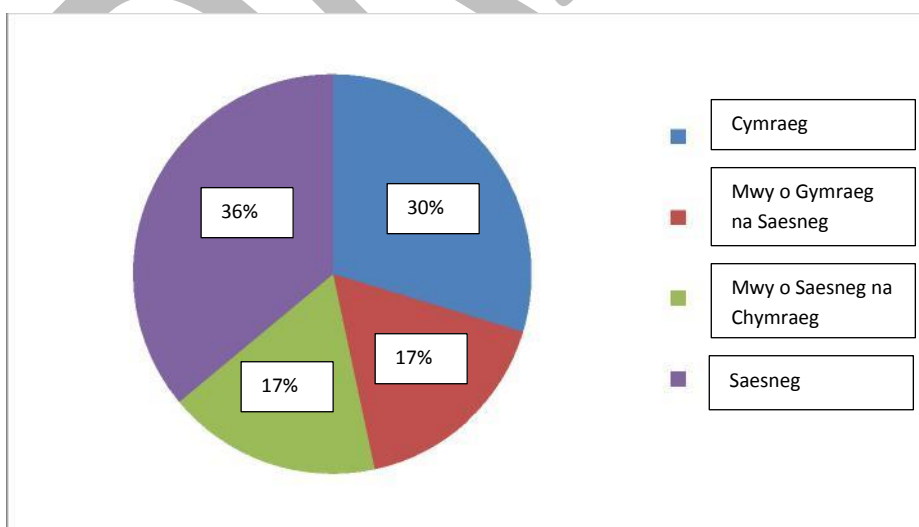

O ran nifer a nododd eu bod yn siarad Cymraeg â'u ffrindiau ar y coridorau, i gymharu â'r ffigwr Gwynedd-gyfan uchod o 32%, mae'r ganran yn 8 o ysgolion y sir yn uwch na'r ffigwr hwn, gyda 65% mewn un ysgol yn nodi mai Cymraeg sy'n cael ei siarad ymysg ffrindiau ar hyd coridorau'r ysgol, a hynny nid am fod athrawon o gwmpas.

O ran y ganran a nododd eu bod yn siarad Cymraeg â'u ffrindiau ar iard yr ysgol, i gymharu â'r ffigwr Gwynedd-gyfan uchod o 30%, mae'r ganran yn 8 o ysgolion y sir yn uwch na'r ffigwr hwn, gyda 62% mewn un ysgol yn nodi mai Cymraeg sy'n cael ei siarad ymysg ffrindiau ar yr iard, a hynny nid am fod athrawon o gwmpas.

Pan nad oes athrawon yn agos, pa iaith wyt ti fel arfer yn ei siarad â dy ffrindiau ar iard ysgol?

(Sampl: Holl ddisgyblion Blwyddyn 9 Gwynedd gyfan)

Mae canfyddiadau gwaith *Trywydd*, yn adlewyrchu ac yn ategu'r hyn a adnabu Llywodraeth Cymru yn Cymraeg 2050, sef yr angen i:

- Gefnogi siaradwyr wrth iddynt ddechrau datblygu eu sgiliau ieithyddol
- Hwyluso eu gallu a'u parodrwydd i barhau i ddefnyddio'r Gymraeg, gyda'u teuluoedd, yn eu cymunedau a'u rhwydweithiau cymdeithasol, gyda'u cydweithwyr ac wrth ddefnyddio gwasanaethau
- Arfogi siaradwyr i wneud penderfyniadau a fydd yn help iddynt ddefnyddio'r Gymraeg yn y dyfodol.

DRAFFET

GWEITHREDU STRATEGAETH IAITH UWCHRADD GWYNEDD

Mae'r Strategaeth hon yn canolbwyntio ar y Gymraeg ac Addysg, ac yn cwmpasu elfennau cwricwlaidd yn ogystal â defnydd cymdeithasol o'r iaith. Mae 4 prif faes y mae'r Strategaeth yn ceisio ymateb iddynt:

- Cymraeg Iaith Gyntaf
- Cymraeg Ail Iaith
- Y Gymraeg fel cyfrwng
- Defnydd cymdeithasol pobl ifanc o'r Gymraeg.

Seilir y cyd-destun a'r cyfeiriad ar nifer o ddogfennau polisi allweddol, cydnabyddir fod nifer o gynlluniau eisoes yn weithredol yn y meysydd hyn mewn nifer o ysgolion yng Ngwynedd a thu hwnt, megis:

- Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg.
- Adroddiad Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg – Pwyllgor Craffu Gwasanaethau Cyngor Gwynedd.
- Adroddiad Astudiaeth Alun Charles, Ymgynghorydd Allanol.
- Prosiect Cefnogi Arferion Iaith Ysgolion Uwchradd (PCAI) – Llywodraeth Cymru.
- Strategaeth Iaith Gwynedd 2014-2017 - Maes Strategol Rhif 2. Plant a Phobl Ifanc.
- Cynllun gweithredu Strategaeth Iaith Gwynedd - mynd i'r afael â thargedau cenedlaethol ar lefel ALL.
- Adroddiad Trywydd Cyngor Gwynedd (Hydref 2014) - Cynyddu defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc ysgolion uwchradd Gwynedd.
- Cymraeg 2050.
- Fframwaith ar gyfer cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc.
- Adolygiad Donaldson 'Dyfodol Llwyddiannus':
 - Argymhellion rhifau 21-30. Y Gymraeg.
 - Argymhelliad rhif 62. Perchnogaeth leol a chenedlaethol.

Felly mae'r Strategaeth yn ymdrech i geisio eu dwyn ynghyd mewn ffordd cydlynol er sicrhau cyfeiriad strategol clir iddynt.

Caiff prif elfennau'r Strategaeth hon eu cyflawni fel rhan greiddiol o genhadaeth a chynllunio bwriadus pob un o ysgolion uwchradd Gwynedd, a hynny drwy gynllun gweithredu unigol fydd wedi ei gytuno gyda'r ysgol, Cydlynnydd y Strategaeth, ac Adran Addysg Gwynedd.

Bydd y Strategaeth yn adeiladu ar lwyddiannau'r Siarter Iaith yn yr ysgolion cynradd, a sicrhau llinyn arian cryf rhwng amcanion a gweithredoedd y Siarter, a'r cynllunio a gweithredu bwriadus i gwrdd a gofynion y Strategaeth yn yr ysgolion uwchradd, er sicrhau dilyniant a chontinwmm. Golyga hyn y bydd y modd y byddwn yn mesur defnydd cymdeithasol pobl ifanc o'r Gymraeg yn yr ysgolion uwchradd drwy gyfrwng y we iaith yn cyfateb yn rhannol i'r we iaith a ddefnyddir yn yr ysgolion cynradd, er sicrhau cysondeb a dilyniant yn y dull o fesur defnydd iaith.

At hyn, er mwyn gweithredu rhai o amcanion y Strategaeth hon yn llwyddiannus, bydd gofyn am weithio mewn partneriaeth gyda nifer o asiantaethau, sefydliadau a mudiadau a rhagwelwn berthynas allweddol i wireddu'r weledigaeth ac amcanion cymunedol y Strategaeth drwy gydweithio'n agos gyda Hunaniaith.

DRAFFET

Y WELEDIGAETH

Mae Siarter Iaith Ysgolion Cynradd Gwynedd bellach wedi ei sefydlu ac yn weithredol yn ysgolion cynradd y sir. Penderfynwyd adeiladu ar lwyddiant y siarter hon er mwyn sicrhau dilyniant priodol yn y sector uwchradd. Wrth sefydlu'r siarter cynradd, aed ati i adnabod nifer o ddulliau i fesur cynnydd defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg ymysg pobl ifanc. Bwriedir rhoi ystyriaeth i ddefnyddio'r dulliau hyn, yn ogystal â rhai eraill, er mwyn mesur dilyniant yn y sector uwchradd.

Wrth ddatblygu Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd, rhoddwyd ystyriaeth i'r ffaith mai Cyngor Gwynedd yw un o siroedd Cymreiciaf Cymru. Ynddi ceir ystod eang o gyd-destunau ieithyddol sy'n ymestyn o ardaloedd sy'n cynnwys canran uchel o Gymry Cymraeg cynhenid i ardaloedd mwy Seisnigedig.

Mae'n bwysig defnyddio'r sylfaen gadarn o fewn Gwynedd fel sail i sicrhau fod y Cyngor yn gweithredu'n flaengar i weithredu polisïau Llywodraeth Cymru yn y cyswllt hwn, yn benodol y weledigaeth i sicrhau miliwn o siaradwyr Cymraeg.

Mae Strategaeth Iaith Cyngor Gwynedd hefyd yn darparu sylfaen gadarn ar gyfer cynllunio Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd.

Mae disgyblion uwchradd wedi gwneud cyfraniad arwyddocaol i'r weledigaeth. Amlygwyd awydd cryf i weld y Strategaeth Iaith yn cael ei weithredu. Mae'r dyfyniadau isod yn crisialu rhai o'r negeseuon a amlygwyd:

"Mae ysgolion angen hybu'r ffaith bod y gallu i siarad iaith hynaf Ewrop yn gymhwyster gyrfaal pwysig."

"Rydan ni mor falch bod pwyslais yn cael ei roi ar y Gymraeg a bod y Gymraeg yn cael ei roi ar dir cyfartal."

"Diolch am roi'r cyfle i ni leisio ein barn."

Mae Cyngor Gwynedd yn gwbl ymrwymedig i gyfundrefn o ysgolion uwchradd blaengar rhagorol sy'n hyrwyddo'r Gymraeg ym mhob agwedd o'u gwaith.

Nod y Strategaeth Iaith Uwchradd yw hyrwyddo defnydd cymdeithasol plant a phobl ifanc o'r Gymraeg a'i datblygu fel cyfrwng effeithiol ar gyfer bywyd a gwaith yr ysgol yn ei holl agweddau

Bydd y Strategaeth yn offeryn cynllunio effeithiol, gan adeiladu ar lwyddiant y Siarter Iaith Cynradd, ar gyfer arwain at gynnydd pellach yn nefnydd cymdeithasol a chwricwlaidd disgyblion o'r Gymraeg.

Mae'n cefnogi gweledigaeth Strategaeth Iaith Gwynedd i sicrhau fod y Gymraeg yn ffynnu. Trwy roi pwyslais ar y Gymraeg, sicrheir bod plant Gwynedd yn hyfedr a hyderus ddwyieithog ac yn ymfalchïo yn y gwerth ychwanegol a roddir iddynt o gael dwy iaith, eu bod yn gallu defnyddio'r ddwy iaith yn hyderus yn gymdeithasol ac yn broffesiynol wedi gadael yr ysgol a'u bod yn y pen draw yn trosglwyddo'r ddwy iaith i'r genhedlaeth nesaf yng Ngwynedd.

Mae hi hefyd yn cyfrannu i weithredu strategaeth ddwyieithog drwy hyrwyddo'r Gymraeg gan sicrhau ei bod yn gyfartal o ran statws a chyfleoedd.

Bydd pob ysgol yn gweithredu'r Strategaeth Iaith Uwchradd ac yn llwyddo i sicrhau fod holl randdeiliaid yr ysgol ynghlwm â'r cynllun hwn.

DRAFFET

AMCANION.

Amcan 1: Arweinyddiaeth a Disgwyliadau²

Mae cynnal ansawdd uchel i arweinyddiaeth wedi bod yn her i Wynedd ers rhai blynyddoedd, ac mae adolygiad o'r arweinyddiaeth yn un o'i blaenoriaethau yng nghydestun trefniadaeth ysgolion ar hyn o bryd. Mae'r rhesymeg am hynny yn syml; fe ddengys ymchwil mai'r ffactor pennaf wrth ddylanwadu ar ansawdd addysg mewn ysgolion yw ansawdd yr arweinyddiaeth.

Yn yr un modd, mae dogfennaeth ddiweddar Llywodraeth Cymru yn ymwneud â gwaith yn y maes arweinyddiaeth a safonau arweinyddiaeth gyda gweithredu *Dyfodol Llwyddiannus*, yn cyfleu yr un neges eto.

Mae'n amlwg, felly, os yw Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd am lwyddo, mae'n rhaid i ansawdd ac ymroddiad a pherchnogaeth y tîm arweinyddiaeth mewn ysgolion fod yn gadarn o'i phlaid.

Mae'n hanfodol, felly, fod arweinyddiaeth yn un o'r amcanion yn y Strategaeth Iaith, sef:

- Sicrhau bod Cyngor Gwynedd a'r Adran Addysg yn ymrwymo'n gadarn i gefnogi a herio ysgolion i weithredu'r Strategaeth Iaith Uwchradd.
- Sicrhau bod gan arweinyddiaeth yr ysgol, llywodraethwyr ac uwch reolwyr ddisgwyliadau uchel o safbwynt gweithredu'r Strategaeth Iaith Uwchradd.
- Sicrhau bod gan y gweithlu, yn sgil yr arweiniad a ddarperir, hefyd ddisgwyliadau cadarn a theimlad o falchder yn llwyddiant yr ysgol i weithredu'r Strategaeth Iaith Uwchradd. O ganlyniad, sicrhau fod holl randdeiliaid yr ysgol yn hyrwyddo'r Strategaeth Iaith Uwchradd yn gadarn ac yn ymfalchïo ynddi.
- Sicrhau bod strwythur staffio'r ysgol yn nodi cyfrifoldebau ac atebolrwydd clir am weithrediad gwahanol agweddau o fywyd ysgol sy'n ymwneud â'r Gymraeg.
- Sicrhau bod gan bob ysgol gynllun gweithredu tair blynedd ar gyfer y Strategaeth Iaith Uwchradd sydd wedi ei ymgorffori o fewn Cynllun Datblygu'r Ysgol. Bydd y cynllun hwn yn hyrwyddo'n gadarn nodau'r Strategaeth Iaith Uwchradd.

Amcan 2: Ethos³

- Sicrhau bod pob agwedd o fywyd bob dydd yr ysgol a'i chymuned yn hyrwyddo'r ethos Cymreig.
- Meithrin ymwybyddiaeth o hunaniaeth ddiwylliannol a threftadaeth Cymru ymysg cymuned yr ysgol.

² Dyfodol Llwyddiannus, Llywodraeth Cymru

³ Polisi Iaith Addysg Gwynedd, Strategaeth Iaith Gwynedd, Maes Strategol 2.

- Sicrhau bod pob agwedd o raglen allgyrsiol yr ysgol yn arddel ac yn hyrwyddo'r Gymraeg.

Amcan 3: Pobl Ifanc⁴

Gweledigaeth Llywodraeth Cymru yw rhoi rôl amlycach a chryfach i bobl ifanc i fynegi barn, ac mae'r egwyddor o sicrhau bod pobl ifanc yn cael llais canolog yng nghyfeiriad y Strategaeth hon, ac yn cael cyfle i ddylanwadu arni ac i effeithio ar ei chyfeiriad, ac yn bwysicach na dim, ei pherchnogi hi, yn hollol greiddiol i'w llwyddiant.

Wrth weithredu agenda llais yr ifanc, mae'n holl bwysig bod agenda'r Gymraeg yn cael ei chyflwyno gyda delwedd gyffrous, ddeniadol, ddeinamig, modern - iaith y dyfodol. Nid iaith hen ffasiwn, nid iaith yn perthyn i fyd llenyddiaeth yn unig ond iaith sy'n perthyn i'r cyfryngau cymdeithasol, i fandiau cerddoriaeth egnïol ac i gyflwyniadau o bob math.

O gyflwyno'r iaith Gymraeg yn y modd yma, ac asio'r ddelwedd gyffrous ac egnïol honno hefo perchnogaeth pobl ifanc ar yr agenda, gallwn sicrhau bod y Strategaeth Iaith Uwchradd, yn un sy'n cael ei pherchnogi gan bawb:

Mae'n hanfodol felly fod pobl ifanc yn un o amcanion ar gyfer y Strategaeth:

- Sefydlu Cyngor Iaith i sicrhau bod llais yr ifanc yn cael lle blaenllaw yn y cynlluniau i hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg yn gymdeithasol.
- Sicrhau bod y Cyngor Iaith yn datblygu rôl arweinwyr a llysgenhadon iaith yn yr ysgol gyda disgwyliadau penodol.
- Sicrhau bod y Cyngor Iaith yn cynnal ac yn hyrwyddo digwyddiadau diwylliannol Cymraeg yn yr ysgol.
- Sicrhau bod y Cyngor Iaith yn gweithredu i godi ymwybyddiaeth am ddigwyddiadau Cymraeg yn y gymuned ac yng Nghymru.
- Sicrhau bod y Cyngor Iaith yn hyrwyddo hanes Cymru fydd yn sicrhau fod pobl ifanc yn magu ymdeimlad o hunaniaeth Gymreig ac o falchder.
- Sicrhau bod y Cyngor Iaith yn cyd-gynllunio i boblogeiddio'r Gymraeg fel cyfrwng ar y cyfryngau cymdeithasol.
- Sicrhau bod y Cyngor Iaith yn arwain ac yn perchnogi cynllun PCAI a Fframwaith Arferion Iaith, Llywodraeth Cymru.

⁴ Strategaeth Iaith Gwynedd, Hunaniaith; PCAI, Fframwaith Defnydd Iaith Anffurfiol, Llywodraeth Cymru.

Amcan 4: Hyfforddiant⁵

Mae gan y sector addysg yng Nghymru hanes hir o fuddsoddi adnoddau ariannol a phersonél sylweddol iawn i fyd hyfforddiant, ac yn ddiweddar iawn mae Llywodraeth Cymru wedi dyrannu arian i'r pedwar Consortia Addysg i ddatblygu sgiliau iaith y gweithlu addysg mewn ymateb i *Cymraeg 2050*.

Os yw'r Strategaeth Iaith Uwchradd yng Ngwynedd am lwyddo, mae angen adnabod yn glir beth yw sgiliau y mae athrawon a staff eraill yr ysgolion eu hangen er mwyn gweithredu'r Strategaeth, ac mae angen darparu pecyn hyfforddiant effeithiol er mwyn uwch-sgilio'r staff hynny i gyflwyno a gweithredu'r Strategaeth iaith yn effeithiol.

Yn unol ag argymhellion adroddiad Alun Charles, cydweithio a chyfrannu at Gynllun Datblygu'r Gweithlu (GwE) er mwyn cefnogi staff i:

- ddatblygu eu hyfedredd yn y Gymraeg a meithrin eu hyder i'w defnyddio yn yr ystafell ddosbarth.
- gyflwyno pynciau yn gynyddol ac yn fwy effeithiol trwy gyfrwng y Gymraeg.
- ddarparu'n effeithiol ar gyfer disgyblion sy'n ddysgwyr y Gymraeg neu sydd yn y broses o groesi'r bont ieithyddol.
- ymateb yn effeithiol i ddisgyblion er mwyn sicrhau hoffter a brwdfrydedd at yr iaith a sicrhau ymatebion llafar yn y Gymraeg o fewn gwersi.
- gael ymwybyddiaeth uchel a theimlad o berchnogaeth a balchder yn narpariaeth Gymraeg yr ysgol.

Amcan 5: Rôl Adrannau Iaith⁶

Mae'n bwysig, wrth ystyried rôl yr adrannau iaith, bod yr arbenigedd yna i fod yn sensitif i anghenion dysgwr, i ddeall heriau dysgu iaith a chroesi'r bont ac i fod yn gefn i'r dysgwr i groesi'r bont honno mewn dull gadarnhaol, brwdfrydig ac egniol. Mae'n angenrheidiol bod hyn yn bodoli ac yn weithredol o fewn yr ysgolion i gyd. Mewn achosion pan nad yw'r ystod yna o sgiliau ar gael, mae angen hyfforddi.

Yn dilyn hynny, mae angen nodi bod gan yr adrannau Cymraeg ystod eang o gyfrifoldebau a chydabod yr ystod eang o heriau sy'n eu hwynebu. Nid dim ond i hyfforddi'r Cymry Cymraeg cynhenid, ond i hyfforddi'r rhai di-Gymraeg hefyd.

⁵ Cymraeg 2050, Llywodraeth Cymru; Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, Deilliant 7; Cynllun Datblygu'r Gweithlu, GwE.

⁶ Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, Deilliant 2, 3, a 4.

Felly, mae angen bod yn glir ynglŷn â'r cyfrifoldebau, a sicrhau bod y sgiliau a'r weledigaeth, o fewn yr adrannau Cymraeg eu hunain, yn bresennol wrth weithredu'r Strategaeth Iaith Uwchradd.

Mae'n hanfodol felly fod adrannau iaith craidd yn un o amcanion ar gyfer y Strategaeth:

- Dathlu gwerth Cymraeg iaith gyntaf fel cymhwyster pwysig yng Ngwynedd.
- Gweithredu disgwyliadau i ddisgyblion ddilyn rhaglen Cymraeg iaith Gyntaf yn CA3 sy'n ddilyniant effeithiol i'r hyn a gyflawnwyd yn CA2.
- Gweithredu disgwyliadau i ddisgyblion ddilyn rhaglen Cymraeg iaith Gyntaf yn CA4 sy'n ddilyniant effeithiol i'r hyn a gyflawnwyd yn CA3.
- Sicrhau bod pob disgybl yn parchu pob iaith a dealltwriaeth o iaith.

Amcan 6: Profiadau Cwricwlaidd⁷

Mae'r adran ar brofiadau cwricwlaidd o fewn y Strategaeth Iaith Uwchradd yn pontio'r cyswllt rhwng sgiliau llythrennedd ac iaith ar draws y cwricwlwm a'r angen i hyrwyddo'r Gymraeg yn benodol fel iaith.

Mae gweledigaeth Bullock bellach, a gyflwynwyd yn y flwyddyn 1975, yn hen hanes ond craidd y weledigaeth honno oedd bod pob athro yn athro iaith.

Yng Nghymru ac yng Ngwynedd, mae hi wedi cymryd chwarter canrif i'r feddylfryd honno ddechrau gwreiddio; a bellach, mae yna ymwybyddiaeth gynyddol am gyfrifoldeb am lythrennedd o fewn pynciau ar draws y cwricwlwm.

Mae angen ychwanegu at y cyfrifoldeb hwnnw yn benodol, gan adnabod fod y Gymraeg fel iaith i'w hybu yn gyfrifoldeb i bawb. Mae'r weledigaeth yma yn ymwneud yn syml efo'r cyfuniad yna o egwyddor fod pob athro yn athro iaith, ond yng Ngwynedd, fod pob athro yn athro yr iaith Gymraeg.

Mae oblygiadau y gosodiad hwn yn bellgyrhaeddol. Mae'n ymwneud ag agweddau o fewn y Strategaeth Iaith Uwchradd sy'n ymwneud â hyfforddiant a methodoleg dysgu, a dulliau ysgol o weithio.

Mae'n hanfodol felly fod profiadau cwricwlaidd yn un o amcanion ar gyfer y Strategaeth:

- Sicrhau bod pob disgybl yn cael profiadau cwricwlaidd darllen, ysgrifennu, llafar a gwrando trwy gyfrwng y Gymraeg yn CA3 sy'n adeiladu, yn ddilyniant ac yn dangos cynnydd yn y sgiliau a'r profiadau ieithyddol a ddarparwyd yn CA2.

⁷ Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, Deiliant 2, 3, a 4.

- Sicrhau fod pob disgybl yn cael profiadau cwricwlaidd darllen, ysgrifennu, llafar a gwrando trwy gyfrwng y Gymraeg yn CA4 sy'n adeiladu, yn ddilyniant ac yn dangos cynnydd yn y sgiliau a'r profiadau ieithyddol a ddarparwyd yn CA3.
- Sicrhau cynnydd yn nifer yr ymgeiswyr sy'n dilyn cyrsiau CA5 yn bennaf neu'n rhannol trwy gyfrwng y Gymraeg trwy ddatblygu hyder ymgeiswyr, athrawon ac arweinyddion.

Amcan 7: Dysgwyr Pontio⁸

Mae'r ddelwedd o groesi pont, wrth drafod iaith, yn ei hanfod, yn un sy'n creu ychydig bo anhawster yng Nghymru oherwydd mai'r dybiaeth gyffredin wrth i ni sôn am 'bontio' dysgwyr yw mai dim ond *rhan* o'r bont yn unig y bydd dysgwyr yn ei cherdded. Mae cyfle i Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd daflu'r dybiaeth honno o'r neilltu.

Yn ysgolion mwyaf llwyddiannus Gwynedd, gall dysgwyr gyrraedd o Ddwyrain Ewrop ym mlwyddyn 8 a 9 a sefyll TGAU mamiaith Cymraeg ac ennill graddau uchel ym mlwyddyn 11. Golyga hynny broses o gynllunio ieithyddol a pharatoi gofalus a disgwyladau uchel, ac o fod yn glir ynglŷn â beth yw, a ble mae, pen draw'r bont.

Her Strategaeth Iaith Uwchradd Gwynedd yw sicrhau fod pob dysgwr yn *croesi'r* bont ac nid cyrraedd ei chanol yn unig.

Mae'n hanfodol felly fod dysgwyr yn un o amcanion ar gyfer y Strategaeth:

- Sicrhau bod disgyblion sydd ar drywydd Cymraeg iaith gyntaf, wrth drosglwyddo o CA2 i CA3, yn parhau i wneud cynnydd pellach ar y trywydd hwnnw.
- Sicrhau bod pob ysgol uwchradd yn defnyddio'r gwaith rhagorol a wneir gyda dysgwyr yn y cynradd fel sail i gynnydd cadarn pellach.
- Sicrhau bod dysgwyr a dysgwyr pontio yn *croesi'r* bont, yn parhau i wneud cynnydd effeithiol i feistrolï'r Gymraeg gyda'r nod o astudio Cymraeg iaith Gyntaf ar lefel TGAU.
- Sicrhau bod dysgwyr a dysgwyr pontio yn gwneud eu gwaith yn gynyddol trwy gyfrwng y Gymraeg.
- Sicrhau cefnogaeth effeithiol i rieni dysgwyr gan sicrhau eu bod yn cefnogi cynnydd y dysgwyr.
- Dathlu llwyddiannau dysgwyr

Amcan 8: Yr Ysgol a'r Gymuned⁹

⁸ Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, Deiliant 2, 3 a 4.

Mae'r ddau derm a ddefnyddir yn aml ym myd addysg Cymru sef *gweithredu'n ymatebol* a *gweithredu'n rhagweithiol*, yn hollol greiddiol i berthynas yr ysgol â'r gymuned.

Wrth i ni feddwl am weithio'n ymatebol, mi fyddwn yn ymateb i rieni sy'n mynegi pryder bod eu plant yn dilyn cyrsiau trwy gyfrwng y Gymraeg; byddwn yn ymateb i rieni sy'n mynegi pryder â'r modd mae eu plant yn ymdoddi mewn awyrgylch Gymreig, a byddwn yn ymateb i bryderon disgyblion, sydd weithiau, yn ei chael hi'n anodd i ymglyfarwyddo o fewn cyd-destun ieithyddol newydd sbon.

Wrth weithio'n rhagweithiol fodd bynnag, bydd yr heriau ymatebol yna i gyd yn diflannu. A dyma, mae'n debyg, yw'r ateb i sicrhau cyswllt cadarn â'r gymuned.

Mae angen i ysgolion ddefnyddio'r agweddau Cymraeg a Chymreig o'u cymuned gan ymestyn allan yn rhagweithiol, yn adeiladol a chadarnhaol i gynnwys y rhieni a'r disgyblion i sicrhau eu bod yn gweld y Gymraeg, nid yn fygythiad, ond yn rhywbeth croesawgar a diogel, a bod modd ei chofleidio a llwyddo ynddi fel allwedd i fyw yn y gymuned ac hefyd i gael gyrfa yn lleol.

Mae'r pwyslais, felly, ar '*weithredu'n rhagweithiol*' yn hollol allweddol wrth i ni fynd i'r afael â'r agwedd hon.

Mae'n hanfodol felly fod yr ysgol a'r gymuned yn un o amcanion ar gyfer y Strategaeth:

- Sicrhau fod yr ysgol yn hyrwyddo'r Gymraeg yn rhagweithiol i rieni a'r gymuned ehangach.
- Sicrhau fod yr ysgol yn hyrwyddo rôl y Gymraeg fel cymhwyster gyrfaol pwysig ac yn hyrwyddo cyfleoedd i ddisgyblion gael profiadau Cymraeg wrth ymwneud ag ystod eang o gyflogwyr ac asiantaethau allanol.
- Sicrhau fod yr ysgol yn hyrwyddo manteision addysgol dwyieithrwydd.
- Hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg mewn gweithgareddau allgyrsiol a ddarperir gan staff yr ysgol.
- Sicrhau fod gweithgareddau ac asiantaethau allanol megis Gyrfa Cymru, gwasanaeth ieuencid, y gwasanaeth hamdden a'r Urdd yn darparu profiadau sy'n atgyfnerthu profiadau'r disgyblion yn y Gymraeg.

⁹ Strategaeth Iaith Gwynedd, Maes Strategol 1 a 3.

TREFNIADAU MONITRO.

Defnyddir y drefn isod ar gyfer monitro'r cynllun:

- Cydlynnydd Strategaeth Iaith Ysgolion Uwchradd Gwynedd:
 - Cefnogi pob ysgol i lunio adolygiad iaith cytunedig.
 - Cefnogi a herio pob ysgol i lunio cynllun gweithredu iaith safonol.
 - Cefnogi pob ysgol i weithredu'r cynllun gweithredu yn effeithiol.
 - Darparu anogaeth, cefnogaeth a hyfforddiant i ysgolion yn ôl yr angen.
- Cydlynwyr Iaith Ysgolion Uwchradd Gwynedd
- Bydd y grŵp llywio yn parhau mewn rôl craffu a monitro.
- Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi, Cyngor Gwynedd.
- Rhan greiddiol o drefniadau monitro fydd y cyfarfod tymhorol a blynyddol i adolygu cynnydd y mae pob ysgol wedi ei gwblhau o fewn y cynllun gweithredu.

Defnyddir y sail isod ar gyfer monitro, adnabod yr hyn sydd wedi ei weithredu, yr hyn sydd angen mwy o sylw ar gyfer gweithredu yn y dyfodol ac unrhyw newid cyfeiriad a phwyslais:

- Ansawdd cynlluniau gweithredu'r ysgol a lefel yr her.
- Graddfa llwyddiant wrth gwblhau cynlluniau gweithredu pob blwyddyn unigol.
- Barn grwpiau disgyblion ym mhob ysgol.
- Barn y grŵp llywio a rhanddeiliaid eraill gan gynnwys penaethiaid, athrawon.
- Defnyddir cyfuniad o feini prawf llwyddiant proses a meini prawf llwyddiant perfformiad (deilliannau). Rhoddir y prif bwyslais ar fesur cyflawniad y deilliannau.